

□ HANİFE YAMAN

Gaziosmanpaşa
University

LAZCA ÜRÜNLER VE LAZCA ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR BİBLİYOGRAFYASI

BIBLIOGRAPHY OF WORKS WRITTEN IN LAZ AND WORKS ON LAZ

Özet

Lazca, Kafkas dilleri grubunun Güneybatı Kafkas dil ailesi içinde yer alan ve Türkiye’de Doğu Karadeniz Bölgesi sınırları içerisinde Ardeşen, Arhavi, Fındıklı, Hopa, Pazar ilçeleri ve köylerinde yaygın bir şekilde konuşulan bir dildir.

Türkiye’nin Yalova, Sapanca, Düzce, Akçakoca gibi farklı bölgelerinde de Lazcanın konuşulduğu bilinmektedir. Lazca günümüze kadar konuşma dili olarak varlığını sürdürmüştür. Ancak son yıllarda Laz aydınları arasında Lazcanın bir yazı dili geleneği oluşturma düşüncesi artmıştır. Bu düşüncüyü temel çıkış noktası olarak dil, kültür, folklor, tarih ve edebiyat gibi farklı alanlarda çok sayıda Lazca eser verilmiştir. Bu çalışmada, Lazca yazılan eserler ve Lazca üzerine yapılan çalışmaların tespit edilmesi ve sunulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Lazca, yazı dili, Lazca ile ilgili yayınlar

Abstract

Laz is a language which is a part of Southwestern Caucasian language group of the Caucasian language family and it is spoken widely in market towns and villages of Ardeşen, Arhavi, Fındıklı, Hopa, Pazar which are located in Eastern Black Sea District.

It is known that Laz is spoken in different regions of Turkey such as Yalova, Sapanca, Düzce, Akçakoca. Laz has existed as a spoken language until today. At the beginning of the 20th century, some Laz publications were made by creating the alphabet of Laz language, but these publications did not gain continuity and they could not establish a written language tradition. Recently, the idea of turning Laz into a written language has emerged among the Laz intellectuals living in Turkey. Based on this idea, many Laz works have been given in different fields such as language, culture, folklore, history and literature. In addition to the works written in Laz, there are many studies on Laz. In this study, it is aimed to determine and present the works written in Laz and the studies on Laz.

Key words: Laz language, written language, Publications about Laz language

GİRİŞ

Lazca için alfabe oluşturma çalışmaları 1920 yılında başlamış, 1929 yılında “Mçita Murunjxi” adlı dergide Latin harflerine dayalı Lazca alfabe kullanılmaya başlanmıştır (Chitaşi , 1929). Lazlar ve Lazca üzerine yaptığı çalışmalarla tanınan dil bilimci Georges Dumézil, Lazca alfabeği 36 harflik çeviri yazı işaretleriyle neşretmiştir (1937). Lazcanın alfabeti oluşturulmuş olmasına rağmen dil konuşurları bu dili daha çok sözlü bir gelenekle kuşaktan kuşağa aktarmışlardır. Kimi zaman okul çağındaki Laz çocukları, okul hayatındaki akademik başarılarının olumsuz etkileneceği düşüncesi ile aileleri tarafından Türkçe kullanımına yönlendirilmektedir. Lazcanın gelecek kuşaklara aktarılmasını engelleyen bu tarz olumsuz durumlara rağmen son dönemde sözlük, atasözü-deyim derlemeleri, anı, roman, hikâye ve şiir gibi çeşitli dil ve edebiyat ürünleri ortaya konularak dilin devamlılığı sağlanmaya çalışılmaktadır. Pek çok araştırmacı ve bilim adamı hem Lazca ürünler ortaya koymuş hem de Lazca üzerine çeşitli çalışmalarda bulunmuşlardır. Bu sebeple çalışmanın kapsamı Lazca ürünler/metinler ve Lazca üzerine yapılan çalışmaları içermektedir. Bu çalışma, Lazca ürünler/metinler ve Lazca üzerine yapılmış çalışmalar olmak üzere iki ana başlık içerisinde alfabetik olarak sunulacaktır.

1. LAZCA ÜRÜNLER/ METİNLER

1.1. Dergiler

Kafkasya Yazıları, Sayı:1, İlkbahar 1997- Sayı: 8, İlkbahar-Yaz 2000

Kiana, 2016-..... Sayı:1-3.

Mjora (Lazepesi Nena), Sayı: 1, Ocak 2000- Sayı: 2, Nisan 2000

Ogni (Skani Nena), Sayı: 1, Kasım 1993- Sayı: 6, Eylül- Ekim 1994

Skani Nena, Sayı: 1, Nisan 2009- Sayı: 4, Mayıs 2010

Tanura, 2011-... Sayı: 3, Mayıs 2012

1.2. Gazeteler

Ağani Murutsxi (Yeni Yıldız) . 11 Eylül 2014-...

Ağani Murutxi, Sayı: 1, Ağustos 2013-...

Mçita Muružxi (Kızıl Yıldız). 7 Kasım 1929 ilk sayı-ikinci sayı Aralık 1929.

1.3. Kitaplar

1.3.1 Ders ve Gramer Kitapları

Aksamaz, Ali İhsan. (2011). *Lazuri Nenaşi Geçkhapuli Dersepe*. İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi.

Chitaşi, İskender. (1932). *Çquni Çhara Albonişi Supara (Bizim Yazımız Alfabe Kitabı)*.Sohum: Abcumgami Basımevi.

Chitaşi, İskender. (1933). *Oxesapuşi Supara*. (Çev. İrfan Çağatay, Aleksiva), [*Lazca Hesap/Matematik Kitabı*]. İstanbul: Geoaktif Yayınları.

Chitaşi, İskender. (1935). (Çev. İsmail Avcı, Bucaklışi), (2011). *Lazuri Alboni*. İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi.

Kojima, Goichi & Bucaklışi, İsmail Avcı. (2003). *Lazca Gramer*. İstanbul: Çivi Yazıları Yayınları.

1.3.2. Sözlükler

Abaşişi, Nurdoğan. (2011). *Lazca Deyimler ve Atasözleri*. İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi.

Aksoylu, Kamil. (2012). *Lazuri Notkvamepe-Lazca Deyimler ve Atasözleri*. Ankara: Genesis Kitap.

Aleksiva, İrfan & Bucaklışi, İsmail Avcı. (2009). *Svacoxo-Laz Yer Adları Sözlüğü*. İstanbul: Laz Kültür Derneği Yayınları.

Benli, Faruk. (2004). *Lazuri-Turkili/Turkili-Lazuri Ansiklopedik Laksiyoni- Lazca-Türkçe/Türkçe-Lazca Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: Kebikeç Yayınları.

Bucaklışi, İsmail Avcı & Uzunhasanoğlu, Hasan & Aleksiva, İrfan. (2007). *Didi Lazuri Nenapuna*. İstanbul: Çiviyazıları Yayınevi.

Bucaklışi, İsmail Avcı & Uzunhasanoğlu, Hasan. (1999). *Lazuri-Turkuli Nenapona*. İstanbul: Akyüz Yayıncılık.

Erten, Metin. (2000). *Lazuri-Turkili/Turkili-Lazuri Nenapuna-Lazca-Türkçe/Türkçe-Lazca*. İstanbul: Anahtar Kitaplar.

Murgulişi, Murat. (2013). *Kardeş Diller Sözlüğü*. İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi.

Uzunhasanoğlu, Hasan. (2011). *Türkçe/Lazca Cep Sözlüğü*. İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi.

1.3.3. Şiir

Abaşişi, Nurdoğan. (2012). *Lazca Şiirler*. İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi.

Abaşişi, Nurdoğan. (2011). *Tu Şkurna Gale (Lazca Şiirler)*. İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi.

Amat'inaşi Akati, Sabit. (2015). *Gurişi Çilambri*. İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi.

Bucaklışi, İsmail Avcı. (2013). *Lazca Destanlar*. İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi.

1.3.4. Deneme

Özkurt, Rıdvan. (2012). *Çona*. İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi.

Sayidişi Ertaş, Özer. (2014). *Oxoşkva*. İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi.

Şafak Buyuklışi, Osman. (2011). *Si Giçkin*. İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi.

Şafak Buyuklışi, Osman. (2013). *Uçoxe*. İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi.

1.3.5. Masal

Abaşişi, Nurdoğan.(2015). *Lazuri Paramitepe*. İstanbul: Kolkhis.

Abaşişi, Nurdoğan.(2013). *Kançoba Paramitepe*. İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi.

Anonim. (2011). *En Didi Mtugi*. İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi.

Anonim. (2011). *Mamuli do Mkyapu*. İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi.

Dumézil, Georges. (1937). *Contes lazés [Laz Masalları]*. Travaux et mémoires de l'Institut d'Ethnologie, XXVII, Paris. 1967.

Murgulişi, Murat. (2013). *Çinnqo do Moni Bozo*. İstanbul: Lazika Yayın Kollektifi.

1.3.6. Roman

Koçiva, Selma. (2012). *Yürekli Bir Laz Kadını Bedia Xala (Ar Lazi Oxorca)*. İstanbul: Kaldıraç Yayınevi.

Murgulişi, Murat. (2011). *Daçxuri*. İstanbul: Lazika Yayın Kollektifi.

Murgulişi, Murat. (2013). *Didamangisa*. İstanbul: Lazika Yayın Kollektifi.

Murgulişi, Murat. (2015). *Xami do Xortz*. İstanbul: Lazika Yayın Kollektifi.

1.3.7. Hikâye

Abaşişi, Nurdoğan. (2015). *Laz Öyküleri Purkinora*. İstanbul: Lazika Yayın Kollektifi.

Dumézil, Georges. (1967). *Récits lazés (dialecte d'Arhavi) [Laz Hikâyeleri (Arhavi diyalekti)]*. Documents anatoliens sur les langues et les traditions du Caucase, IV. Paris, PUF.

Saint-Exupery, Antoine de. (2012). *Çitha Mapaskiri [Küçük Prens]*. (Çeviren: Sinan Albayrakoğlu), İstanbul: Lazika Yayın Kollektifi.

2. LAZCA ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Kitaplar

Bucaklışi, İsmail Avcı, Şafak, Buyuklışi, Osman, Aleksiva, İrfan, Uzunhasanoğlu, Hasan, Sarı, Esat, Hocalhoğlu, Filiz. (2011). *Laz Kültürü Üzerine Notlar*. İstanbul: Lazika Yayın Kollektifi.

Bucaklışi, İsmail Avcı. (2006). *Mu P'at E Skiri Helimişi Xasani Yaşamı ve Şiirleri*. İstanbul: Çivi yazıları.

Canaşia, Simon, Berdzenişvili, Niko. (1997). *Gürcistan Tarihi* (Çev. Hayri Hayrioğlu), İstanbul: Sorun Yayınları.

Harris, Alice Carmichael (ed.) (1991). *The indigenous languages of the Caucasus Volume 1, Kartvelian Languages*. NY: Caravan Books. [Kafkasya'nın Yerli Dilleri, cilt 1 Kartvel Dilleri].

Jğent'i, Sergi. (1938). *Ç'anuri t'ekst'ebi (arkabuli k'ilok'avi) [Laz texts (dialect of Arhavi)] [Lazca Metinler (Arhavi diyalekti)]*. Tiflis. SSRK' MASPG.

K'art'ozia, Guram. (1972). *Lazuri t'ekst'ebi I [Lazca Metinler I]*. Tiflis: Mecniereba.

K'art'ozia, Guram. (1993). *Lazuri t'ekst'ebi II [Lazca Metinler II]*. Tiflis: Mecniereba.

Klimov, Georgij A. (1998). *Etymological Dictionary of the Kartvelian Languages, [Kartvel Dillerinin Etimolojik Sözlüğü]*, Berlin-New York.

Kutscher, Silvia, N. Sevim Genç. (1998). *Ardeşeni na isinapinenpe - Ardeşen narrates. A collection of Laz spoken texts with glosses and translations into English, German and Turkish [Ardeşen Anlatıları-İngilizce, Almanca ve Türkçe Çevirileri ve Yorumlarıyla Lazca Konuşma Metinleri Koleksiyonu]*. Dünya Dilleri/ Metin koleksiyonları, Unterschleißheim/München: Lincom Europa.

Kutscher, Silvia. (2001). *Lazcada İsimler ve İsim Kökenli Dizilimler. Ardeşen Diyalektlerinin Betimleyici Bir Analizi (Kafkas Dilleri Araştırmaları 17.)* Münih: Lincom Europa Yayınevi.

Öztürk, Balkız & Pöchtrager, Markus (Eds). (2011). *Pazar Laz. LINCOM: Languages of the World Materials [Pazar Lazcası, Dünya Dillerinin Materyalleri]*, Münich.

Qipşidze, Ioseb. (1939). *Č'anuri t'ekst'ebi [Laz texts] [Lazca Metinler]*. Tiflis: SSRK' MASPG.

Rosen, Georg. (1844). *Über die Sprache der Lazen (Lazların Dili Üzerine)*. Lemgo/ Detmold: Meyersche Hofbuchhandlung.

Vanilişi, Muhammet, Tandilava, Ali. (1992). *Lazların Tarihi* (Gürcüceden Çev. Hayri Hayrioğlu), s.10, İstanbul: Ant Yayınları. Alkumru, Nizamettin. (2011). *Laz Kültür Tarihi*. İstanbul: Lazika Yayın Kolektifi

2.2. Kitap Bölümü

Holisky, Dee Ann. (1991). *Laz. In: The Indigenous Languages of the Caucasus. vol.1: The Kartvelian Languages, [Kafkasya'nın Yerli Dilleri: Lazca cilt.1: Kartvel Dilleri]* NY: Caravan Books, 395-472.

Kutscher, Silvia & N. Sevim Genç. (2007). *Lazcada Konum Fiilleri: Anlambilim ve Cansız figürlerle kullanımı*. In: Secondary Predication and Adverbial Modification: The Typology of Depictives Nikolaus P. Himmelmann, Eva F. Schultze-Berndt (eds.), 237-259.

Lacroix, René. (2010). *Benefactives in Laz. In: Benefactives and malefactives. Case studies and typological perspectives. [Lazcada Yararlanıcılar: Yararlanıcılar ve Zararlanıcılar Durum çalışmaları ve tipolojik bakış açıları]*. Kittila, Seppo and Fernando Zúñiga (eds). John Benjamins.

Lacroix, René. (2012). *Laz Middle Voice. In: Ergativity and Voice. [Lazcada Orta Çatı: Ergatiflik ve Çatı]*. Authier, Gilles and Katharina Haude (eds). Mouton de Gruyter. 165-198.

Lacroix, René. (2012). *The multi-purpose subordinator na in Laz. In: Clause combining in cross-linguistic perspective. [Lazcada çok amaçlı yan tümce bağlayıcıları: Farklı dilere ait bakış açısıyla yantümce]*, Diessel, Holger and Volker Gast (eds). Mouton de Gruyter.

Öztürk, Balkız. (2012). Low, High and Higher Applicatives: Evidence from Pazar Laz [Düşük, Yüksek ve Daha Yüksek Uygulayıcılar: Pazar Lazcasından Kanıtlar]. In C. Tabaoda, M. Victoria, A. Jimenez Fernandez, J. Martin Gonzalez, and R. T., Mariano (Eds.), *Information Structure and Agreement* (pp. 275-295). John Benjamins, Amsterdam. **2.3. Makaleler**

Aleksiva, İrfan Çağatay. (2017). Yeni Bilgiler Işığında İskender Chitaşi. *OGNİ skani nena! Dergisi*, İlkbahar No: 7, s. 7-13.

Aleksiva, İrfan Çağatay. (2017). 1486 Yılında Zğemi Aşağı ve Yukarı Durak Köyü. *OGNİ skani nena! Dergisi*, İlkbahar No: 7, s. 68-73.

Aleksiva, İrfan Çağatay. (2018). Lorenzo Hervás'ın 1787 Tarihli Çok dilli Sözlüğündeki Lazca Malzemeler (İnceleme-Sözlükçe-Tercüme). *OGNİ skani nena! Dergisi*, Kış/İlkbahar No: 8, s. 74-99.

Aleksiva, İrfan Çağatay. (2011). Laz Sözlü Kültüründe Cazi İnancı. *Tanura Laz Kültür Dergisi*, Yıl 1, Sayı 2, s. 18-22.

Asatiani, İrini. (1999). *Lazlar*, (Gürcüceden Çev. Hacer Özkan), *Çvneburı*, Sayı 31, s. 23, İstanbul.

- Başkan, Argun. (2011). Kafkasya'da Bütünleşme ve Dağılma Döngüleri İçinde Gürcüler, Zanlar (Megreller ve Lazlar) ve Svanlar. *Karadeniz Araştırmalar Dergisi*. Sayı 30, s. 16-41.
- Bucaklışı, İsmail Avcı. (1997). Japon Dilbilimci Kojima Goşi ile Söyleşi, *Kafkasya Yazıları*, İstanbul, Çiviyazıları Yayınevi, Sayı 7.
- Çağatay, İrfan. (2017). balavurt, bücür, çeçil, garamsa (lames), lenza, marsık ve suhra Kelimelerinin Etimolojisi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten*, ISSN: 0564-5050/ Volume 65, Sayı/Issue 2, s. 341-349.
- Gökdağ, Bilgehan Atsız. (2011). Doğu Karadeniz'de Konuşulan Diller ve Türkçe ile Etkileşimleri. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Güz Sayı 31, s. 111-134.
- Harris, Alice Carmichael. (1988). On hypotaxis in Laz [*Lazcada Bağlaçlı Birleşim Üzerine*]. IK'EC'15, s. 87-103.
- Jong, Amse de & Tine Henriëtte. (1980). The Suffix -ee-/-elee- in East Laz Verb Forms [Doğu Lazcasında -ee-/-elee- Son Ekleri]. *Studies in Slavic and General Linguistics*, Vol. 1, 1-10.
- Jordaniya, E. & Mürselov, Mehmet. (2010). Pontus Nüfusunun 13-15. Yüzyıllardaki Etnik Yapısı Lazlar. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt/Volume MV, Sayı/Number 2, Aralık /December, 607-624.
- Kavaklı, Nurdan. (2015). Novus Ortus: The Awakening of Laz Language in Turkey [Yeni Yükseliş: Türkiye'de Laz Dilinin Uyanışı]. *İdil Dergisi*, Cilt 4, Sayı 16, Volume 4, Issue 16, 133.
- Kavaklı, Nurdan. (2017). Language Choice, Use and Transmission Laz at the Crossroads [Dil seçimi, kullanımı ve aktarımı: Dönüm noktasındaki Lazca. *Tehlikedeki Diller Dergisi* TDD/Jofel Yaz.
- Öztürk, Balkız. (2010). Subjects in Pazar and Ardeseni Laz [Pazar ve Ardeşen Lazcasında Özneler]. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, Boğaziçi University Press.
- Kunos, Ignác. (1891). *Laz Şarkıları*, Nyelvtudományi Közlemények XXII 275-284.
- Kutscher, Silvia. (2003). Lazca Fiillerde Mekân Kavramı: Fiillerden Önceki Gösterim ve Topoloji Sistemi. Kafkas Dil Problemi, *Oldenburg'ta 1995-2001 arası yapılan Kafkas Toplantıları Makaleleri*, 223-246. Oldenburg: BIS.
- Kutscher, Silvia. (2008). Türkiye'deki Lazların Dili: Temas Kaynaklı Değişim ya da Aşamalı Dil Kaybı mı?. *Türk Dilleri*, 12, 82-102.
- Kutscher, Silvia. (2009). Nedensellik ve Üye Seçimi. Avrupa Dillerindeki Psikik Fiillerde Varyant Oluşturmak. (*Dilbilim Çalışmaları* 528), Tübingen: Niemeyer.
- Kutscher, Silvia. (2010). Güney Kafkasça Lazcanın Ardeşen Ağzında Yönelme-Ayrılma Durumu İkiliği Olgusu: -e doğru -den uzaklaşma olduğunda. *Konuşma Tipolojisi ve Genel Araştırma*, 63 (3), 252-271.
- Kutscher, Silvia. (2011). Ardeşen Lazcasında Mekânsal İlişkilerin İfadesi Üzerine. Humboldt University Berlin, erscheint in: *Linguistic Discovery* (URL: <http://linguisticdiscovery.dartmouth.edu/cgi-bin/WebObjects/Journals.woa/xmlpage/1/issue>).
- Lacroix, René. (2007). Ditransitive Constructions in Laz. [*Lazcada Geçişli Yapılar*]. Université Lumière Lyon 2: November. *Linguistic Discovery*, Volume 9, Issue 2, Year 2011.

Lacroix, René. (2011). Person hierarchy and direct/inverse marking in the Laz verb 'give' [Kişi hiyerarşisi ve Lazcada "ver" filinde doğrudan/ters işaretleme]. Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology, Leipzig.

Lazoğlu, Fahri & Wolfgang, Feurstein. (1984). Lazuri Alfabe, Laz Alfabesinin Bir Taslağı. *Laz Kültürü Üzerine Yayınlar Dizisi*.

Martissen, Johanna. (2001). *Tense and Aspect in Laz (Lazcada Zaman ve Görünüş)*. Avrupa Kökenli olmayan dillerde görünüm zamansallığı ve eylem türleri kitabının içinde Ed. K. Ebert & H. Zuninga. (*Genel Dilbilim Çalışmaları Semineri*), 15-48. Zürich: Seminar für Allgemeine Sprachwissenschaft.

2.4. Tezler

Anderson, Ralph D. (1963). *Lazcanın Bir Grameri*. Doktora Tezi. University of Texas, Ann Arbor Universtiy Microfilms.

Demirok, Faruk Ömer. (2013). *Agree As a Unidirectional Operation: Evidence From Laz*. Master of Arts in Linguistics, [Tek yönlü bir işlem olarak Uy(Agree) modeli: Lazcadan kanıt]. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dilbilim Anabilim Dalı.

Emgin, Betül. (2009). *Finiteness and Complementation Patterns in Pazar Laz*. [Pazar Lazcasında bitimlilik ve tümleme]. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dilbilim Anabilim Dalı.

Eren, Ömer. (2018). Spatial prefies of Pazar Laz: A nano-syntactic approach [Pazar Lazcasının yön ekleri: Nano-sözdizimsel bir yaklaşım]. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dilbilim Anabilim Dalı.

Gürpınar, Tanju. (2000). *The dialect of Pazar Laz and its case system*. [Pazar Lazcası ve bu lehçede adların durum ekleri]. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dilbilim Anabilim Dalı.

Kuyumcu, Osman. (2014). *Analyse de la conjugaison de la langue laze (présent simple et présent général)*. [Laz dilinin fiil çekim analizi (şimdiki zaman ve geniş zaman)]. Doktora Tezi. France: Université de Toulouse-le Mirail: UFR langues Département Sciences du Langage .

Lacroix, René. (2009). *Arhavi Laz Dialektinin Tanımlanması (Güney Kafkasya, Türkiye) Metinler ve Dilbilgisi*. Doktora Tezi. Université Lumière Lyon 2: Dil Bilimi.

Taşkın, Nilüfer. (2011). *Representing and Performing Laz Identity "This is not a Rebel Song!" [Laz Kimliğinin Temsili ve Performansı "Bu bir isyan şarkısı değil!]*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dilbilim Anabilim Dalı.

2.5. Bildiriler

Bucaklışi, İsmail Avcı, Bakay, Özge, Haznedar, Belma. (2018). Yaşayan Lazca Projesi: Doğu Karadeniz ve Batı Karadeniz'de Lazcanın Durumu. 32. Ulusal Dilbilim Kurultayı, 3-4 Mayıs, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Demirok, Ömer, Eren, Ömer. (2015). *Linguistic Approaches to Endangered Languages: Theory and Description [Tehlike Altındaki Dillerle İlgili Dilbilimsel Yaklaşımlar: Teori ve Açıklama]*. Bogazici University, İstanbul: July 28-30, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul: Temmuz 28-30.

Emgin, Betül& Öztürk, Balkız. (2011). *Infinitival Clauses in Pazar Laz. [Pazar Lazcasında Mastar Tümceleri]*. Proceedings of the Current Advances in Caucasian Studies, University of Macerata, Italy.

İmer, Kamile. (1997). Türkçe-Lazca Konuşan İki Dillilerde Kod Değiştirimi. *VIII. Uluslararası Türk Dilbilimi Konferansı Bildirileri*. 7-9 Ağustos 1996 (yay. Kâmile İmer, N. Engin Uzun), Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kavaklı, Nurdan. (2016). Language revitalisation as a need or a must: The case of Laz in Turkey. *Small Language Planning: Communities in Crisis*, 6-8 Haziran, Glasgow/İskoçya.

Kutscher, Silvia (2007). *Yerleşimin sınıflandırma ve oryantasyonu: Laz'da mekânsal kavramsallaştırma, Kafkas dilleri Konferansında Okunan Bildiri*. Max Plank Evrimsel Anrtoloji Enstitüsü. 7-9th December, Max-Planck-Institute for Evolutionary Anthropology, Leipzig/Germany.

Lacroix, René. (2009). Laz relative clauses in a typological and areal perspective. (Tipolojik ve Bölgesel Bir Perspektifte Lazca İlgili Cümleleri). In Peter K. Austin, Oliver Bond, Monik Charette, David Nathan & Peter Sells (eds) *Proceedings of Conference on Language Documentation and Linguistic Theory 2*. London: SOAS. www.hrelp.org/eprints/ldlt2_21.pdf.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, Lazca ürünler/metinler ve Lazca üzerine yapılmış olan çalışmalarını kapsamaktadır ve ortaya konulan eserler de bu iki ana başlık etrafında verilmiştir. Yapılan bu çalışma neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır: Lazca yazılmış olan toplam kırk üç ürün/metin (dergi, gazete, kitap), Lazca üzerine yapılmış olan altmış iki çalışma ise (kitap, kitap bölümü, makale, tez, bildiri) alt başlıkları içerisinde sunulmuştur. Çalışmada verilen bu başlıkları kısaca değerlendirecek olursak;

Lazca hazırlanmış ürünler olarak 6 dergi, 3 gazete, 5 beş tane ders ve gramer kitabı, 9 sözlük, 4 şiir, 4 deneme, 6 masal, 4 roman ve 3 hikaye tespit edilmiştir.

Çalışmada, Mçita Murunçxi (Kızıl Yıldız), Ağani Murutsxi” (Yeni Yıldız) adlı iki gazete bulunmaktadır. Lazcanın ilk gazetesi olma özelliğine sahip olan Mçita Murunçxi (Kızıl Yıldız); İskender Chitaşi, Muhammet Vanlışi, Rıza Bibinoğlu, Helim Hazirişi ve Nazım Kurtoğlu gibi isimlerle Abhazya'nın Sohum kentinde yayın hayatına başlamıştır. Ancak gazete sadece iki sayı çıkartmış ve sonrasında yayın hayatına son vermiştir. Mçita Murunçxi (Kızıl Yıldız)'nın ardından son dönemlerde Lazcanın yükselişine paralel olarak Lazcanın ikinci gazetesi “Ağani Murutsxi” (Yeni Yıldız) 2014 yılında İstanbul'da yayın hayatına başlamıştır. Hacim olarak sekiz sayfa olan gazete, iki ayda bir okuyucularıyla buluşmaktadır.

Lazca yazılmış ürünlerden biri olan ders kitaplarının Laz diline olan katkısı yadsınamaz. Lazca ile ilgili yazılmış ilk ders kitabı İskender Chitaşi ve ekibi tarafından 1932'de *Çquni Çhara Albonişi Supara (Bizim Yazımız Alfabe Kitabı)* adıyla Laz çocuklarına okuma-yazma öğretmek amacıyla kaleme alınmıştır. Rusça ders kitabı İskender Chitaşi tarafından *Oxesapuşi Supara (Hesap Kitabı)* adıyla Lazcaya çevrilmiş ve 1933 yılında iki cilt hâlinde yayımlanmıştır. Sırasıyla Chitaşi, Laz alfabesini öğretmek amacıyla 1935'te *Alboni (Alfabe)*; 1937'de *Okitxuşeni Supara (Okuma Kitabı)*

adlı kitabı iki cilt hâlinde hazırlamıştır. Ancak kitabın birinci cildi kayıptır. Kitap ilkokul 2. sınıf öğrencileri için oluşturulmuş bir eserdir.

Lazca yazılan pek çok sözlük çalışmasının var olduğu görülmekte ve bu çalışmalar yukarıda sırasıyla belirtilmiştir. Sözlük çalışmaları içerisinde gerek hacmiyle gerekse bu alandaki ilk çalışmalardan biri olması yönüyle İsmail Avcı Bucaklışi, Hasan Uzunhasanoğlu ve İrfan Aleksiva'nın ortak olarak hazırladığı "**Didi Lazuri Nenapuna (Büyük Lazca Sözlük)**" isimli sözlük oldukça dikkate değerdir. Lazca için hazırlanmış pek çok sözlük çalışma mevcuttur. Ancak bu sözlüklerin büyük bir çoğunluğu amatörler tarafından hazırlandığı için sözlüklerde sözcüklerin tanımı, ses bilgisi, derlem oluşturulması ve bu derlemin kullanımı, sözlüklerin elektronik ortamlara aktarılması, bunlar için bir veri tabanı örneklendirilmesinin yapılması gibi bazı eksiklikler göze çarpar.

Laz dili kullanılarak pek çok yazı türünde eser verildiği görülmektedir. Lazca ortaya konulan kültür-sanat ve edebiyat ürünlerinin özellikle şiir, deneme, masal, roman, hikâye türlerinde olduğu görülmektedir.

Lazca üzerine yapılan çalışmalar ise 14 kitap, 6 kitap bölümü, 25 makale, 8 yerli ve yabancı tez çalışması ve 7 bildiriden oluşmaktadır. Laz dili üzerine kaleme alınan kitaplar ve kitap bölümlerine genel olarak bakıldığında yapılan çalışmaların Laz halkının tarihi ve etnik yapısı, Laz dilinin gramer özellikleri ve yapısı ile Lazca metinlerin derlemelerinden oluştuğu görülmektedir.

Lazca üzerine yapılan çalışmalardan sayıca en fazla çalışmanın makale türünde hazırlandığı görülmektedir. Bu makalelerde, Lazcanın gramer yapısı, diyalektleri, Laz halkının halkbilimsel unsurları ve Kafkas dilleri içerisinde Laz dilinin yeri, önemi ve geleceği gibi konular üzerinde durulmuştur.

Lazca üzerine beş yüksek lisans, üç doktora tezi hazırlanmıştır. Yüksek lisans tezlerinin tamamı Boğaziçi Üniversitesinin dilbilim bölümünde, doktora tezleri ise yurtdışında yer alan üniversitelerin dilbilim bölümlerinde hazırlanmıştır. Yüksek lisans tezlerinin dört tanesi Pazar Lazcasının gramer özellikleri; bir tanesi ise Laz kimliği üzerine yapılmış çalışmalardır. Doktora tezleri ise Arhavi diyalekti, Lazcanın grameri ve Lazca fiil çekimi konu başlıklarını içermektedir.

Lazca üzerine konferans/ kurultay gibi bilimsel toplantılarda toplamda beş bildiri sunulmuştur. Bu bildiriler Lazcanın geleceği, Türkçe-Lazca kod değiştirimi, tehlikedeki diller, Pazar Lazcası gibi konuları içermektedir.

Bu çalışmada Laz dili ve edebiyatının yazılı geleneğine ait eserler ve Lazca üzerine yapılmış olan çeşitli çalışmalar sıralanmış ve kısaca bilgi verilmiştir. Yapılan bu çalışmayla tehlike altındaki dillerden biri olan Lazcanın kaynakları değerli araştırmacılarımızın dikkatine sunulmuştur.